

В. КУХАР,

**академік НАН України,
директор Інституту біоорганічної хімії
та нафтохімії НАН України**

Сьогодні ми підбиваємо підсумки нашої діяльності ще за один рік. Маємо вже десять років незалежності України. І мимоволі думаєш: а що ж сталося за цей час? Позитивним є те, що хоча б в останні роки ми почали говорити про інноваційний розвиток нашої держави.

Давайте поглянемо на суть справи. Чи є у держави сьогодні важелі для втілення інноваційної політики? Наскільки я розумію, за нашим законодавством підприємства у проведенні інноваційної політики не залежать від волі міністерств і відомств, тобто останні не можуть втручатися у їхні справи. Тому тільки 15 % наших підприємств впроваджували якісь інноваційні розробки. Спробуймо оцінити суму цих впроваджень.

Минулого року я прочитав у газеті про таке досягнення України: відновили мартенівську піч на одному з металургійних комбінатів. Тим часом Японія святкувала, мабуть, десятку річницю від дня закриття останньої мартенівської печі, оскільки це стара технологія.

Є таке об'єднання «Йодобром». Після Другої світової війни повернулися його робітники з фронту і зробили установку для одержання броду з морської води. Це була техніка і технологія на рівні 30-х років, яка не відповідала вимогам виробництва 60-х років, але продовжувала існувати до 70—80-х років.

Так і з багатьма іншими нашими технологіями ми. Скільки б ми не говорили про інноваційний розвиток держави, та поки у нас не буде важелів для проведення відповідної політики, ми залишимося на тому ж самому рівні. Я розумію так: ми можемо керувати процесом, якщо маємо важелі управління або кошти. Однак, як ви знаєте, інноваційні фонди були скасовані Верховною Радою кілька років тому, і тепер у міністерств і відомств їх немає. А після об'єднання Комітету з науки і науково-технологічної політики з Міністерством освіти ми втратили останні можливості загальнонаціонального впливу на нашу науково-технічну практику. Не політику, а саме практику. Тому скільки б ми не говорили про інноваційну політику, поки у бюджеті держави, у бюджеті міністерств і відомств не буде коштів на неї, справа не зрушить з місця.

Всі добре пам'ятають часи, коли склалися плани впровадження нової техніки. Їх виконання жорстко контролювалося. Сьогодні ж держава може тільки просити впровадити якусь інноваційну розробку. Чому, наприклад, мій інститут має наробляти 5 т препарату для обробки насіння цукрового буряку на замовлення італійської фірми, котра потім продає його для нашого аграрного сектора? Чому я маю десь за кордоном шукати гроші для того, щоб мої розробки впроваджувалися у практику?

Ми говоримо про нашу незалежність. І водночас — про дефіцит нафти і газу. При цьому не вкладаємо жодної копійки як у розвідку нових родовищ, так і в розробку наявних. Ми як видобували 30 % розвіданої нафти, так і видобуваємо, а у світі цей показник — 60—70 % і вище.

У миколаївському інституті «Машпроект» зробили газову турбіну — складову частину парогазової установки. Але навіть Міністерству енергетики не вистачило коштів довести цю розробку до кінця. Довелося віддати її росіянам.

Чому я про це кажу? Дефіцит газу в Україні є і, мабуть, буде. Але парогазова установка використовує газ на 56 % — такий її к.к.д. Порівняймо з тими найкращими газовими блоками, які ми маємо сьогодні в країні: у них цей показник значно нижчий — 36—37 %. Чому ж ми навіть не стимулюємо наші перспективні розробки?

Це проблема загальнодержавна. Я прошу економістів Академії подумати, в який спосіб можна найкраще її розв'язати. Звертаюся до присутнього тут прем'єр-міністра В. А. Ющенка з пропозицією зібрати фахівців, спроможних проаналізувати, з яких важелів може скористатися держава, аби рухати інноваційний процес.

Тепер повернуся до нашого внутрішнього життя, суто економічного, інститутського, навіть лабораторного (адже ми живемо всі однаково, в однакових умовах). До мене виступала консультант Президента з економічних питань. Вона розповіла, що сьогодні бюджетна політика полягає у тому, щоб «утримувати» тільки зарплату в бюджетній сфері, однак це не стимулює активну творчість. Зате ми можемо помітити, як зростає «творча активність» наших податкових органів, казначейства, інших організацій, які всіляко контролюють нас.

Я або мій заступник маємо підписувати цілі стоси паперів, щоб одержати дозвіл від казначейства на використання тих коштів, які нами ж зароблені за господарськими договорами. І Л. Д. Кучма, і Б. Є. Патон закликали нас нарощувати потік грошей з небюджетних сфер. Однак науковців треба зацікавити у цьому. Чому я маю сьогодні сплачувати податок на ту апаратуру, котру купую для виконання господарського договору? Йдеться про те, що коли термін дії, наприклад, комп'ютера, купленого для виконання госпдоговірної роботи, або приладу закінчиться, ми змушені їх списувати, знищувати. А якщо не зробимо цього, то маємо платити 30 % податку, як з прибутку.

Казначейство, перевівши всі наші гроші до бюджету, жорстко контролює витрати. Я не можу навіть копійки взяти, щоб полагодити дах на будинку нашого інституту чи скло якесь вставити. Не кажу вже про купівлю дорогих автомобілів — у нас в інституті їх немає, як немає в мене мобільного телефону і, мабуть, довго ще не буде. Давайте заборонимо те, що заборонене нашим урядом купувати, але при цьому відкриємо дверцята для використання тих грошей, котрі ми заробляємо завдяки госпдоговорам.

Ось ще приклади надуманих шор і обмежень. Сьогодні в нашому інституті обов'язковим для всіх працівників є щорічний медогляд. А оскільки ми працюємо з органічними розчинниками і сірчаною кислотою, то всі мають пройти наркочеконтроль, як водії автотранспорту. Це коштує щонайменше 50 гривень. Звідки я їх візьму або хто погодиться їх платити щороку? Аналогічні заходи пов'язані і з нашою роботою з коштовними металами (вони містяться в деяких каталізаторах), зі спиртом тощо. І за все плати! Паперовий кордон, котрий поставили на шляху використан ня наших грошей, пригнічує ділову активність. Навіщо мені укладати договори, добувати кошти для держави і для науки, коли я не маю права їх використати?

І ще один приклад. Учора на загальних зборах Відділення хімії академік В. В. Скопенко розповів таке. Йому держава все-таки допомогла придбати прилад ядерного магнітного резонансу за 300000 доларів (скільки мегагерц, стільки й тисяч доларів). Він заплатив їх, але на митниці вимагали ще й сплатити 30 % податку. Але чому? Ми ж купуємо

устаткування для науки, за що ж треба платити ще й додаткові гроші? Думаю, тут має попрацювати наша Президія з усіма тими органами, котрі створюють нам бар'єри. Попрацювати наполегливо, з допомогою уряду, його керівництва, комітетів Верховної Ради тощо. Це має бути цілеспрямована щоденна робота, бо щодня з'являються нові й нові бар'єри на шляху розвитку науки.

І останнє. Дуже важливо, щоб до наших інститутів прийшла молодь. Нині гостро відчувається розрив між старим поколінням і молодим. Фактично випала та середня ланка, котра повинна бути передавальним ланцюжком наших знань. Вона виїхала або пішла від нас. Через кілька років те ж саме можуть зробити і ті молоді, що прийшли сьогодні в наші інститути. Треба докласти всіх зусиль, щоб цього не сталося. І щоб у наші лабораторії, наші інститути люди йшли охоче. Щоб повернулися ті, хто поїхав на Захід. Щоб у наших дослідників була така ж сама апаратура, ті самі реагенти, що і в зарубіжних. Щоб ми мали хоч якусь літературу. І вчені могли плідно працювати на нашу державу.